

MỘT KHUÔN MẶT ĐÁNG KÍNH

Nam Cát
Xuân 2001

Vào đầu thập niên 80 tôi có nghe nói đến tên một vị Giáo Sư trẻ, mới 40 tuổi có tên Mohammad Yunus, người xứ Bangladesh.

GS Yunus đậu tiến sĩ môn kinh tế tại Hoa Kỳ, trở về dạy tại xứ của ông và sau đó trở thành Khoa trưởng khoa Kinh tế tại Đại học Chittagong, nơi quê quán của ông.

Trong nhiều năm là sinh viên, rồi Giáo sư tại Hoa Kỳ, GS Yunus tự thấy quá đau khổ khi nhìn lại hiện tình xã hội của xứ ông.

Trong khi về giảng dạy môn kinh tế tại quê nhà ông thường đem những nhận xét cá nhân của ông để bày tỏ với sinh viên, có khi ông mổ xé rành rẽ và sáng sủa làm cho một số sinh viên tin tưởng vào ông và kính mến ông. Sự kiện này cũng là rường mổi của sự thành công của ông về sau này, mà tôi sẽ xin trình bày ở phần sau.

Sự thành công vượt bức của Ngân Hàng Grameen do nhóm của GS Yunus thành lập đã đưa tên tuổi của Yunus lên đến tột đỉnh và đôi lần ông đã được đề cử lãnh giải thưởng Nobel về Kinh tế. Vậy Ngân Hàng Grameen là gì?

o Oo

Cách đây 30 năm, xứ Bangladesh có thể xem là xứ nghèo đói nhất thế giới. Xã hội chia ra làm 3 thành phần rõ rệt:

- 50% ở trên có lợi tức 40 đến 50 MK mỗi đầu người mỗi tháng, là phần dân có học, nắm địa vị cao trong xã hội.
- 20% ở giữa là thành phần công chức, binh sĩ, cảnh sát, thợ có nghề vững chắc vv...Lợi tức của giới này vào khoảng 20 đến 30 MK mỗi đầu người/mỗi tháng.

- 30% phần thấp nhất, lợi tức mỗi đầu người dưới 10 MK mỗi tháng.

Sự nghèo đói, thiếu thốn của giới này không có bút nào tả nổi.

Trong mỗi gia đình, đàn ông ra ngoài kiếm ăn, còn đàn bà con nít thì ở nhà, phần lớn chẳng có việc gì làm, con cái không được đi trường. Lại thêm những tệ đoan xã hội, như không cho đàn bà được tiếp xúc với ai, ngoài bà con thân thích trong gia đình. Tệ nạn cho vay cắt cổ của bọn tài phiệt trong làng, trong xóm. Chính phủ thì không giúp đỡ được gì họ cả, vì mọi cố gắng của chính phủ đều vào tay của bọn cưỡng hào ác bá này. Người dân thấp cổ bé họng cứ thế mà bị ức hiếp từ kiếp này qua kiếp khác.

Mỗi khi có thiên tai, như bão lụt, hạn hán thì thế giới mới thấy cảnh nghèo đói của họ là như thế nào. Thế rồi có cứu trợ, có gạo, có muối, có đường cho mỗi gia đình, và ăn hết xong, đâu lại vào đấy, cái "nghèo lẩn quẩn cứ kề bên lưng" hoài hoài.

Nhà họ vách đất, chịu mưa nhiều trận thì vách rã ra, mái lợp lá, dột lén dột xuống hoài. Một căn 10 thước vuông có khi phải ở đến 4, 5 người, cho nên phải dùng giường đôi giường ba, nhà không có cửa sổ cho nên tối tăm hôi hám chịu không nổi.

Vì đạo Hồi không cho đàn bà được tiếp xúc với ai, dù với những đàn bà khác cho nên việc tìm kiếm cách giúp đỡ cho giới đàn bà này đã gặp rất nhiều khó khăn trước đây.

Muốn giúp đỡ họ thì phải hiểu họ, và tiếp xúc với họ là điều tối cần. GS Yunus đã tuyển được một số sinh viên có thiện chí sẵn sàng làm công việc tiếp xúc này.

Ngày này qua, tháng này lại, và GS Yunus đã đúc kết được những giải đáp cho nhiều bài toán trước đây thật là nan giải.

Sau đây là những nhận xét thiết thực và đúng đắn của ông, về hiện tình kinh tế và xã hội của đám bần cố nông này:

1. Phần lớn đàn bà không biết nghề. Nếu cha mẹ có dạy cho họ khi còn nhỏ thì nay lấy chồng không có vốn, phần lớn cũng bó tay không giúp gì được cho gia đình, chồng con cả (nói về sự đem lại thêm lợi tức).
2. Những người biết chút nghề, như đan áo, đan thảm, làm bánh, đan giỏ, đan lười đánh cá vv... thì bị bọn cho vay chặn trước chặn sau, số lời kiêm được chẳng còn lại là bao. Tí dụ, một bà biết đan giỏ tre, cần \$20MK để mua tre, sau 5, 7 ngày đan, bán được \$40MK, lời được \$20MK. Người cho vay đưa cho \$10MK, lấy giỏ đem đi bán lấy, và có thể kiếm lời từ \$20 đến \$40MK là thường. Công của người đàn bà kia được trả \$2MK hay ít hơn cho mỗi ngày làm. Vì không có vốn, người đàn bà này đã phải tiếp tục "cày" cho người cho vay, năm này qua năm khác như vậy. Những ví dụ như trên thì nói hoài chẳng hết.
3. Chẳng Ngân Hàng nào chịu cho vay, vì đòi hỏi bảo đảm, mà ai có bảo đảm cho ngân hàng đây?

Tóm lại, cái vòng luẩn quẩn cứ như kết cấu lại để mà giết chết cái thành phần thấp kém của xã hội này, đời này qua đời khác.

GS Yunus và nhóm sinh viên của ông đã đến thăm và can thiệp để ngân hàng địa phương bằng lòng cho giới đàn bà này vay, nhưng vẫn không có kết quả, dù cho GS đứng ra bảo đảm những món nợ nhỏ này.

Rốt cuộc GS và nhóm sinh viên của ông đã tự bỏ ra thử \$1000MK, cho một số vay từ \$10MK đến \$100MK (là nhiều nhất).

Kết quả rất khả quan, ngoài cả mức tưởng tượng của cả nhóm.

Số người đã trả đúng hạn lên trên 98%. Số người chưa trả nổi chỉ vì họ bị đau ốm, hay có tang tóc trong gia đình.

Sự thành công lúc ban đầu đã giúp GS thấy rõ con đường đi, mà đặt ra những tiêu chuẩn thật

dễ dàng, hấp dẫn cốt giúp đỡ được càng nhiều người càng tốt.

Những tiêu chuẩn để được vay như là:

1. Người xin vay phải họp thành từng nhóm 5 người. Cá 5 người phải trách nhiệm lẫn nhau, ai không trả kịp vốn, 4 người kia phải phụ vào.
2. Mục đích vay để làm gì, và phái trình cho GS biết.
3. Nhóm xin vay phải cùng ở một địa phương.
4. Người đi vay sẽ là hội viên vĩnh viễn của ngân hàng này.

Xin kể một ví dụ lợi ích của ngân hàng này.

Trước đây đi vay \$20MK, người đi vay phải trả lại \$30MK trong vòng 30 ngày. Nay đi vay \$20MK người đi vay phải trả thành \$22MK trong vòng 60 ngày, và mỗi ngày chỉ phải trả $22:60 = 36c$ mỗi ngày. Sau 60 ngày số tiền \$20MK là sở hữu của người đi vay.

Sau khi trả nợ xong, người đi vay có quyền vay gấp đôi (\$40MK) và cứ thế, sau một năm, người đi vay đã có thể dành dụm được một số vốn đáng kể, và có thể tính toán làm ăn lớn hơn. Người này cũng như cả nhóm 5 người, chẳng bao giờ còn trở lại tên "Sét-ty" trước đây nữa.

Sự thành công lúc ban đầu này đã khiến GS và nhóm sinh viên (thiện nguyện) của ông có ý kiến thành lập một quỹ tín dụng (gọi là Micro Credit Lending).

Vì thấy tiền không mất, nên một số bạn của GS đã cho Quỹ tín dụng này vay, và sau đó đến những hội Từ Thiện (Foundation) của khắp thế giới đã giúp thêm vốn cho ông.

Những Ngân Hàng thế giới (World Bank) vẫn chưa chịu giúp ông vì nhân viên của Ngân hàng này vẫn giữ lập trường là cho vay thì phải có bảo đảm.

Từ làng này quỹ này đã lan qua làng khác và số người xin vay và được vay đã lên ngoài 5 triệu người, sau chỉ 10 năm Quỹ mở cửa.

Từ đầu năm 1980 đến năm 1992, số tiền cho vay ra đã lên ngoài \$1 tỷ MK, và qua đến năm 1994, vượt quá mức \$2 tỷ MK. Xin mở dấu ngoặc ở đây: Số tiền cho vay ra không phải là cái vốn của Quỹ. Vốn của Quỹ vẫn còn rất nhỏ. Một kết quả cụ thể đáng được lưu ý: Số hội viên của Quỹ đã lên ngoài 5 triệu người như nói ở trên, và sau kỳ bầu cử vừa rồi, năm 2000, số hội viên được bầu vào Xã, vào Quận, vào tỉnh và vào Quốc Hội của Bangladesh đã lên tới trên 2000 người, chiếm trên 5% tổng số. Người ta tiên đoán rằng sau 10 năm tới, số hội viên của Quỹ sẽ được bầu lên ngoài 10% và sẽ là một sức mạnh chính trị đáng kể của xứ này.

Ngoài công việc chính của Quỹ là cho vay, quỹ cũng đã giúp nhiều làng xã, nhúng tay vào dịch vụ rất hữu ích như là làm đại diện cho những công ty điện thoại không giây, khiến họ trở nên gần gũi với văn minh nhiều hơn.

Quỹ cũng giúp họ được sự huấn nghiệp thích đáng hơn, được tiếp xúc và nhúng tay vào việc xuất cảng hàng của mình làm ra. Thành lập hợp tác xã tiêu thụ và xuất cảng vv...

Quỹ tín dụng này đã được đa số hội viên bằng lòng cái tên là GRAMEEN BANK. Chữ Grameen xứ Bangladesh hiểu là nông thôn.

Sự thành công vượt bực của Grameen bank đã khiến rất nhiều nước bắt chước, có nơi thành công và nhiều nơi chưa, hay rất khó thành công.

Tại Hoa Kỳ :

Tại Chicago. Thành phố này có hơn 10 triệu dân mà trong đó đến gần 500,000 người có nhân ít nhiều trợ cấp xã hội.

Chicago đã mời GS Yunus đến viếng và nghiên cứu xem có thể áp dụng đường lối của NH Grameen tại đây không?

Yunus nhận thấy rằng theo luật, người nhận trợ cấp xã hội phải khai báo ngay khi nhận được một món tiền, bất cứ từ đâu đến. Luật này đã

làm cho người vay lo sợ vì chưa biết có làm được ra tiền đều đều không, mà tự nhiên bị cúp trợ cấp ngay tháng đầu. Chicago hiểu được điều này và cho gia hạn khai báo 1 năm. Yunus thì đề nghị 3 năm.

Sau mấy năm thử thách, đã thấy kết quả, nhưng kết quả sẽ lớn hơn nhiều nếu cho 3 năm khai báo thay vì 1 năm.

Tại Los Angeles. Nhóm Salvation Army cũng có mời GS Yunus đến thăm khu người vô gia cư sinh sống quanh khu Mission ở downtown. Nghe nói đã có cho vay nhiều, nhưng chưa thấy công bố kết quả.

Tại NaUy/Thụy Điển.

Miền Bắc 2 nước này rất lạnh, dân đánh cá thường ra bể đến 2, 3 tháng mới về. Dàn bà ở nhà buồn, không chịu nổi và không mấy người muốn tới đó. Để tìm cách giữ họ lại, chính quyền đã dùng Grameen cho họ vay để kiếm lời, có dịp gặp gỡ bạn bè cùng làm một nghề, và nhờ vậy Grameen đã thành công lớn tại đây.

Tại các nước Đông Âu (trước đây).

Đều thất bại vì dân không nghèo đói như bên Bangladesh. Dàn ông hay dàn bà đều làm trong hăng xêng hay trong các hợp tác xã của nhà nước. Rất ít ai làm việc tiểu thương, tiểu công ở nhà. Tiểu tín dụng, nếu có thì chẳng dành cho đảng viên trước, dân chẳng ai nhận được gì. Nghe nói bây giờ tình trạng xã hội khả quan hơn, và có nước đã dùng Grameen trả lại.

Tại Âu Châu.

Chưa thấy nói đến thành công có lẽ lý do người vay cần nhiều tiền hơn là chỉ 30, 50 hay vài trăm MK.

Tại Á Châu.

Nhiều Grameen banks đã được mở cửa tại Phi, Thái, Mã, Indonesia và có cả tại VN.

Tại Phi đã thấy nhiều kết quả tốt. Tại VN thì chưa nghe nói đến kết quả gì đáng kể.

Tôi có hỏi thăm nhiều người làm ăn ở VN hay là hay qua về VN, thì chẳng ai có nghe nói gì đến Grameen bank ở đây cả.

Tôi cũng có hỏi đến nhiều người có làm việc với tòa ĐS Hoa kỳ tại VN thì họ bảo Tòa ĐS có giới thiệu nhóm Grameen VN với nhiều tổ chức thiện nguyện (foundation) nhưng đến nay vẫn còn đang chập chững, phôi thai. Tôi nghĩ rằng mọi công việc làm ăn tự do thì phải có một thể chế tự do, VN mình chưa có, phải chờ lâu nữa mới thấy một Grameen bank thành công ở xứ mình được.

Một bài báo ngoại quốc nói rằng chính phủ Bắc Kinh tuyên bố rằng bọn dùng đường lối của Grameen là bọn theo tư bản Mỹ, dùng chút vốn thật nhỏ mà là thuốc phiện ru ngủ đắm dân nghèo, làm mất hết ý chí tiêu diệt tư bản của họ. VN chắc cũng đồng ý như trên với bọn CS Tàu.

oOo

Đôi ba lần tôi có ý được nghe thấy tận mắt GS Yunus nói chuyện về đề tài Grameen bank của ông, nhưng tôi chưa được có cái hân hạnh ấy, mặc dầu tôi đã có đến mấy nơi mà GS có đến nói chuyện.

Ý nguyện của tôi là sẽ kiểm cách qua thăm Bangladesh và thấy tận mắt công cuộc cứu người nghèo và cũng là cứu nước của người giáo sư đáng kính đáng mến này. Ông đã giúp trên 30 triệu người thoát ra cảnh bần cùng đói khổ. Ông đã đem lại ánh sáng, cơm ăn và niềm tin cho dân ông. Với tôi ông như là một Phật sống vậy.

Sự thành công của Grameen Bank không phải là một tinh cờ, mà là một tính toán đúng, một tổ chức chu đáo, một quyết tâm của một người rồi của cả nhóm của ông, phần lớn là những sinh

viên thiện nguyện cả, lúc đầu đều làm việc không lương. Cho đến bây giờ nhóm cũng chỉ tuyển những người bằng lòng làm việc nhiều mà lương thì ít, với tất cả tấm lòng thương mến quê hương, thương yêu dân tộc.

Kết quả về tiền bạc, cũng gợi cho nhóm của ông đưa ra những tiêu chuẩn cho hội viên, lúc ban đầu có đến **15 điều tiêu chuẩn**, như sau:

1. Người đi vay (trong nhóm 5 người) phải có kỷ luật, phải đoàn kết, can đảm và tận tụy.
2. Phải cố gắng để kiếm lợi tức thêm cho gia đình.
3. Khi có thêm lợi nhuận, phải nghĩ đến nhà ở, rồi mua nhà.
4. Phải trồng rau, trái. Ăn đủ rồi, có thừa đem ra bán kiếm lời.
5. Mùa trồng rau, phải cố gắng trồng thật nhiều.
6. Nên sanh đẻ ít. Lo lắng sức khỏe cho gia đình.
7. Ráng cho con cái ăn học.
8. Giữ vệ sinh trong nhà và cho con cái.
9. Nhà phải có cầu tiêu (giật nước).
10. Nước uống trong sạch. Nếu cần phải nấu chín.
11. Bỏ tục lệ bán con gái, hay đòi tiền cưới hỏi.
12. Nếu có, nên hùn vốn làm ăn lớn hơn, lợi tức nhiều hơn.
13. Tránh bất công. Chống mọi bất công.
14. Giúp người chung quanh khi họ cần.
15. Grameen sẽ có mặt mọi nơi nghèo khó và cần tín dụng, sẽ không tránh được khiếm khuyết, mọi hội viên phải giúp giải quyết nếu cần.

Những tiêu chuẩn trên thật là thiết thực và đã giúp chính phủ Bangladesh giải quyết được nhiều khó khăn, và nâng cao đời sống của dân xứ này rất nhiều. Nhiều nước Á Đông và Phi

Châu cũng đã dùng 15 tiêu chuẩn này để giáo dục dân họ, dù chưa có Grameen Bank.

Mỗi hội viên, sau ba năm vay tiền làm ăn của Grameen Bank, phải xem lại 15 điều trên và phải tự thấy phải cắt giảm đi chỉ còn 10 điều mà thôi, thì mới gọi là trên bước đường thành công.

Mười điều mới này là:

1. Nhà phải được lợp tôn.
2. Mỗi người phải được ngủ trên giường.
3. Có nước uống trong sạch.
4. Nhà có cầu tiêu (kéo nước).
5. Con cái được đi học trường.
6. Mọi người có đủ áo và áo ấm mùa rét.
7. Có mùng che muỗi.
8. Có vườn trồng rau, và trồng nhiều.
9. Có đủ gạo quanh năm.
10. Người lớn (đàn ông và đàn bà) trong gia đình phải có công ăn việc làm, đem lợi tức về.

Những hội viên tự thấy đã hội đủ 10 điều trên, được xem là trèo được lên mức thang ở giữa hay là cao hơn, không còn là bần cố nông nữa.

Tại VN ta, nếu đem so sánh xã hội của hai nước thì thấy rằng bên ta đàn bà VN được tiếp xúc với bên ngoài, được làm mọi công việc gì mà họ muốn làm, lại thêm mình cũng không có bị tôn giáo ràng buộc khắt khe như bên đạo Hồi, cho nên viễn ảnh một ngày nào đó chúng ta thấy Grameen được nẩy nở tại VN, và loại tín dụng cho tiểu thương, nông dân sẽ được phát triển.

Nếu ngày nào đó, VN bằng lòng cho người Việt hải ngoại thành lập và hoạt động một tín dụng Grameen, ngày đó sẽ là ngày đẹp trời nhất cho dân nghèo xứ ta. Sự kêu vốn thật nhỏ như là \$100,000MK để bắt đầu, với một số đóng góp tùy hỷ mỗi người chúng ta ở đây tôi nghĩ sẽ có ngay trong một thời gian ngắn.

Vì kinh nghiệm đã cho thấy rằng số người chưa trả nổi số nợ chỉ dưới 2%, còn tốt hơn với ngân hàng thương mại có đòi hỏi bảo đảm, thì sự đóng góp (có tính cách giúp đỡ) sẽ nhanh và nhiều hơn số tiền nói trên. Nếu hoạt động thành công, sự giúp đỡ của những cơ quan thiện nguyện của Mỹ và của thế giới sẽ đến rất nhiều về sau này. (Riêng tại Mỹ đã có trên 60,000 cơ quan thiện nguyện).

Điều cần thiết là chúng ta phải có một mẫu người biết thương người như GS Yunus và ông này sẽ bỏ thời giờ huấn luyện và đào tạo những chuyên viên cho ngân hàng này, mà số người có thể lên tới hàng chục ngàn người, như là bên Bangladesh vậy.

Nếu phải đặt một cái tên VN cho Grameen, tôi nghĩ nhiều nhưng chưa tìm ra được một tên thỏa đáng.

- Ngân hàng tiểu thương? Không sát mấy.
- Tín dụng nông thôn? Cũng chưa được.
- Công thương nông tín dụng? Vẫn chưa được.
- Tiểu tín dụng? Vẫn chưa được.

Vậy thì xin cứ giữ cái tên: Quỹ tiểu tín dụng Grameen cho đến khi nào có vị đề nghị một tên nghe cho được hơn.

Mọi công chuyện lớn nhỏ đều phải nghĩ đến: Thiên thời, rồi Địa lợi và Nhân hòa. Chúng ta vẫn chưa có Địa lợi, và phải chờ vậy, hay sao?

Một số tài liệu đã được trích trong cuốn: Bunker to the poor, do GS Mohammad viết và được nhà xuất Public Affair ở NY xuất bản năm 1999. ■